

Jan Szczepański

"The Use of Personal Documents in History, Anthropology and Sociology" [i inne] : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 10, 685-687

1948

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wisko kwestionujące możliwość ujmowania zjawisk moralnych i ich rozwoju w kategoriach postępu. Opierając się na przyjętym uprzednio założeniu, według którego cała ludzkość jest jednością, stwierdza on uniwersalność wartości etycznych. O postępie moralnym mówi on, że jest to „postęp w dziedzinie pojęć etycznych działających poprzez tradycję. Polega on na uszlachetnieniu ideałów, na ściślejszej kontroli nad warunkami ich realizacji, na rozszerzeniu zakresu międzyludzkiej sympatii przez wzmożenie intensywności imaginacyjnej identyfikacji”. (Str. 315).

W książce Ginsberga teoretyczny punkt widzenia miesza się z normatywnym, a większość zawartych w niej szkiców należy do zakresu filozofii społecznej nie socjologii — co zresztą zgodne jest z podtytułem książki. Najwięcej zastrzeżeń budzi fakt, że autor oba te zakresy programowo łączy (patrz rozdział: **Nauki społeczne i filozofia społeczna**).

Antonina Kłoskowska (Łódź)

Metodologia

Louis Gottschalk, Clyde Kluckhohn, Robert Angell: **The Use of Personal Documents in History, Anthropology and Sociology**. Social Science Research Council. New York 1945. Str. XIV + 243.

Gordon W. Allport: **The Use of Personal Documents in Psychological Science**. Social Science Research Council. New York 1942. Str. XX + 210.

Paul Horst: **The Prediction of Personal Adjustment**. Social Science Research Council. New York 1941. Str. XII + 455.

Ernest Greenwood: **Experimental Sociology**. King's Crown Press. New York. 1 wyd. 1945. 3 wyd. 1947. Str. XIV + 163.

Socjologia współczesna charakteryzuje się wielokierunkowymi dążeniami metodologicznymi i wymienione powyżej książki są reprezentatywne dla niektórych z nich.

1. Spotykamy w socjologii dążenie do badania różnych klas zjawisk społecznych, przez skupienie uwagi na jednym wyraźnie zdefiniowanym i ograniczonym w czasie i w przestrzeni przykładzie zjawiska danej klasy. To dążenie do monograficznego ujmowania zjawisk, znane w Ameryce pod nazwą „case study method”, połączone bywa z wykorzystywaniem dokumentów osobistych (autobiografie, listy, pamiętniki, wywiady) jako materiałów pozwalających na szczególnie dokładne wniknięcie w mechanizm funkcjonowania instytucji społecznych. (Por. artykuł w tym numerze omawiający bliżej te zagadnienia). W wymienionej książce zbiorowej Gottschalka, Kluckhohna i Angella, ten ostatni dokonuje przeglądu prac socjologicznych, napisanych w latach 1920—1940, posługujących się dokumentami osobistymi. Omówiwszy ogólne sprawy poznawcze związane z dokumentami osobistymi, które jako materiał socjologiczny wprowadzili Thomas i Znaniecki w „The Polish Peasant”, Angell dzieli prace badawcze oparte na tych materiałach na trzy grupy: 1) zmierza-

jące do wyjaśnienia pewnego zjawiska przy pomocy istniejących już hipotez socjologicznych; 2) zmierzające do poddania rewizji pewnych teorii socjologicznych wzgl. do postawienia nowych hipotez; 3) prace prowadzone dla celów analizy metodologicznej.

Druga z wymienionych wyżej książek, napisana przez jednego z czołowych psychologów amerykańskich, dzieli się na trzy części. W pierwszej autor omawia wykorzystywanie dokumentów osobistych w psychologii począwszy od Jamesa, Freuda i innych. Następnie wskazuje jaki wpływ na psychologię wywarła książka Thomasa i Znanieckiego, od której rozpoczynają się dążenia do wypracowania metod krytycznego posługiwania się tymi materiałami. Omówiwszy cele poznawcze, dla których te materiały mogą być użyte, autor wyróżnia dwa rodzaje użytku: nomotetyczny i idiograficzny. Drugą część autor poświęca różnym formom dokumentów osobistych, rozpoczynając ich przegląd od motywów skłaniających do ich napisania. Część trzecia wreszcie — najważniejsza — dyskutuje problem wartości naukowej tych materiałów. Mimo że socjologii książka Allporta dotyczy tylko pośrednio, korzyści z jej lektury są znaczne. Daje ona bowiem wgląd w zagadnienia, które socjologowie są raczej skłonni lekceważyć w swojej pracy badawczej.

2. Trzecia z naszych książek, poświęcona zagadnieniom przewidywania, jest zapełniona skomplikowanymi wzorami matematycznymi. Jest ona typowym przykładem pracy, która wyszła z szeroko dziś rozwiniętej w Ameryce szkoły matematyczno-statystycznej. Przewidywania, o których tu mowa, to przewidywania przystosowań osobistych, a nie procesów masowych. Książka składa się z kilku studiów. Najpierw spotykamy tu ogólną rozprawę stawiającą zagadnienie. Mianowicie, wiemy z doświadczenia, że wykonanie pewnej czynności przez dwóch osobników, zawsze wykazuje pewne różnice. Jest więc rzeczą ważną w praktyce przewidzieć, jaki będzie poziom wykonania dowolnej czynności, przez dowolnego osobnika. Chodzi tu więc o znalezienie czynników osobistych (cech psychicznych), oraz środowiskowych (sytuacyjnych), które wyznaczają indywidualne różnice w wykonywaniu niektórych czynności, przez różnych ludzi. Paul Horst, autor tej części książki, rozważa więc zagadnienie redukcji zmiennych ważnych dla uzyskania prognozy, zagadnienie uzyskania formuły pozwalającej na przewidywania i sprawę dokładności prognozy. Dalej spotykamy w książce memoriał o doniosłości przewidywania dla obrony narodowej. Techniki badawcze wypracowane dla przewidywania przystosowań osobistych były szeroko stosowane w armii amerykańskiej przy doborze oficerów i personelu specjalnego w różnych rodzajach służb. Uzupełnienie książki stanowią następujące prace: Paul Wallin: „Przewidywanie zachowań indywidualnych na podstawie case studies”. Louis Guttman: „Techniki matematyczne i tabulacyjne”. Robert B. Reed: „Empiryczne studium redukcji zmiennych użytych w przewidywaniu”. Paul Horst: „Przyczynki matematyczne”. Socjologiczna szkoła statystyczna jest w tej chwili jedną z najliczniejszych w Stanach Zjednoczonych. Zwolennicy jej są pewni, że przez zastosowanie rachunku prawdopodobieństwa i różnych metod analizy statystycznej zbudują socjologię ścisłą wzorowaną na matematycznym przyrodoznawstwie. Prace ich jednak spotykają się z surową krytyką. Krytycy wskazują, że ściśle for-

muły matematyczne są tu stosowane do danych zupełnie nieokreślonych i niedających się do takiego ujęcia i w rezultacie większość prac tej szkoły to są zwykle nieporozumienia. Odnośnie omawianej książki o przewidywaniach można powiedzieć, że w znacznej mierze wyniki tych skomplikowanych wyliczeń są dość banalnymi ogólnikami. Nie sądzę jednak, aby można było potępić w czambuł wszystkie wysiłki tej szkoły. Metody statystyczne używane z pełną świadomością swoich założeń i granic stosowalności mogą oddać socjologii wielkie usługi.

3. Wreszcie czwarta z omawianych książek reprezentuje trzeci wielki prąd metodologiczny socjologii współczesnej — mianowicie dążenie do stosowania eksperymentu. Zagadnienie eksperymentu postawione już przez Comte'a, wywoływało w socjologii długie dyskusje werbalne. Wreszcie co energiczniejsi wśród badaczy zaczęli stosować w różny sposób obmyślane eksperymenty i wkrótce potem przez socjologię Stanów Zjednoczonych przeszła wielka fala eksperymentatorstwa. Greenwood w swojej książce omawia 85 przykładów różnych eksperymentów, układa je w pewne grupy i poddaje analizie. Przyjmując że „eksperymentem jest sprawdzanie hipotezy, która zmierza do połączenia zależnością przyczynową dwóch czynników, przez badanie sytuacji kontrastujących, w których wszystkie czynniki są kontrolowane, z wyjątkiem jednego, na którym skupia się nasze zainteresowanie, a który jest hipotetyczną przyczyną lub hipotetycznym skutkiem” (str. 28). Greenwood wykazuje, że większość prób podejmowanych przez socjologów amerykańskich nie jest eksperymentem we właściwym tego słowa znaczeniu. Następnie dokonuje on podziału eksperymentów socjologicznych na: 1) eksperymenty projektowane i na 2) eksperymenty *ex post facto*. Pierwsze polegają na badaniu dwóch grup społecznych znajdujących się w sytuacjach różniących się tylko jednym elementem ściśle określonym. Drugie natomiast polegają na odtworzeniu przeszłych procesów społecznych, zachodzących w różnych warunkach, przy dokładnym ujęciu wszystkich czynników, które ingerowały w ich przebieg. Tym eksperymentem *ex post facto* autor poświęca szczególną uwagę z tego względu, że pozwalają one uniknąć wielu trudności związanych z eksperymentami projektowanymi. Trudności te sprowadzają się do: 1) ustalenia czynników nieobojętnych dla przebiegu danego zjawiska; 2) kontroli wszystkich czynników nieobojętnych; 3) uniknięcia specjalnych postaw psychicznych „nienaturalnych”, jakie powstają u ludzi badanych eksperymentalnie; 4) płynności sytuacji społecznych wywołanych ruchliwością ludności i dynamiką życia zbiorowego. Książka Greenwooda zaznacza się korzystnie starannością i dokładnością analizy, i jej zasługą jest rozwianie wielu urojeń związanych z eksperymentami socjologicznymi.

Jan Szczepański (Łódź)

Pauline V. Young: **Scientific Social Surveys and Research**. An Introduction to the Background, Content, Methods and Analysis of Social Studies. Prentice-Hall, Inc, New-York 1946, str. XXXVI + 619.

Znaną jest rzeczą, że nigdzie nie kładzie się tak olbrzymiego nacisku na socjologiczne badania „terenowe” jak w Stanach Zjednoczonych A. P. Jest